

Inspirationsmateriale til undervisning

Arbejdet som aflastningsfamilie

42920

Udviklet af:
Kirsten Pallesgård
SOSU Nord

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB

Uddannelsen "Arbejdet som aflastningsfamilie" hører til i FKB 2629, "Pædagogisk arbejde med børn og unge". FKB'en kan findes på www.uddannelsesadministration.dk.

Der er aktuelt et stort samfundsmæssigt fokus på forholdene og hjælpeforanstaltningerne for børn og unge med særligt behov for støtte. Senest har Folketinget vedtaget "Barnets reform", hvis tilknyttede lovregler træder i kraft den 1. januar 2011. I reformen belyses 3 temaer: *Nærhed og omsorg*, *Børns rettigheder og den tidlige indsats* samt *Kvalitet i indsatsen*. Forebyggelse og ikke mindst *tidlig* forebyggelse spiller en gennemgående rolle i reformen. Der skal der ske en styrkelse af familieplejeområdet i forhold til andre anbringelsesformer, hvilket kan få en afsmittende effekt på kommunernes anvendelse af aflastningspleje, der allerede nu anvendes som en foranstaltning, der desuden kan have et forebyggende sigte.

Arbejdsfunktioner

Aflastningsfamiliers arbejdsfunktioner er særdeles mangeartede, og man skal være indstillet på, at der altid er store arbejdsmæssige og personlige udfordringer forbundet med opgaven.

Børn og unge får etableret aflastningsophold som en hjælpeforanstaltning af mange forskellige årsager. Det kan dreje sig om børn fra familier, hvor forældrene har vanskeligt ved at give børnene den tilstrækkelige og relevante omsorg, og som derfor har behov for ophold hjemmefra. I disse tilfælde vil foranstaltningen ofte også have et forebyggende perspektiv. Børn med nedsat fysisk og/eller psykisk funktionsevne får også ophold i aflastningsfamilier, der kan give både børn og forældre et pusterum fra dagligdagen. Herudover får også børn og unge, der er anbragt på fuld tid i plejefamilier, på døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted, jævnlige ophold i aflastning i weekender og/eller ferieperioder. Dette vil typisk være børn eller unge, der i deres opvækst har været udsat for så alvorlige svigt, at de i det daglige har behov for psykosocial behandling og som har sparsom eller ingen kontakt med forældrene. Aflastningsopholdenes årsag kan i disse tilfælde være et behov hos plejefamilierne for at få en pause, et behov hos barnet eller den unge for at få et miljøskifte fra en institution og opleve et familiemiljø, eller der kan være et behov, fordi institutionen eller opholdsstedet holder lukket i bestemte weekender og/eller ferier.

Aflastningsfamiliens hovedopgave er sædvanligvis at give barnet eller den unge gode oplevelser under trygge og rolige forhold. I modsætning til en fuldtidsplejefamilie skal aflastningsfamilien ikke tilrettelægge særlige pædagogiske, udvik-

lingsorienterede miljøer for børnene eller de unge. Hvor der samarbejdes med en døgninstitution, opholdssted eller fuldtidsplejefamilie, skal aflastningsfamilien dog kunne videreføre den pædagogiske (eventuelt behandlingsorienterede) linje, der bliver gennemført i det permanente opholdssted, eventuelt i samarbejde med involverede fagpersoner.

Nogle aflastningsfamilier ønsker udelukkende at modtage for børn eller unge med bestemte problemkategorier, og nogle familier ønsker kun at modtage et konkret barn eller ung, som de kender på forhånd. Andre familier benytter en aflastningsopgave til at få en fornemmelse af, om familiepleje er en arbejdsopgave, der er forenelig med deres families ressourcer og kompetencer. Aflastningsplejen kan således blive et springbræt til fuldtids familiepleje. Nogle kommuner foretrækker ligefrem at give aflastningsopgaver til nye, uprøvede plejefamilier for at få et indtryk af familiens egnethed og funktion som plejefamilie, inden der anbringes børn eller unge i fuldtidspleje.

Selv om aflastningspleje på væsentlige punkter adskiller sig fra fuldtidsfamiliepleje, vil der dog være udfordringer i arbejdet, der svarer til dem, man finder i arbejdet som plejefamilie. Fx skal man som aflastningsfamilie være indstillet på, at hele ens familie og netværk nødvendigvis bliver involveret i plejearbejdet, og man skal som aflastningsfamilie kunne indgå i et respektfuldt samarbejde med barnets eller den unges forældre med forståelse for barnets eller den unges baggrund og tilknytning til sin familie.

Aflastningsopholdenes varighed kan variere betydeligt. Nogle får ophold i en aflastningsfamilie i faste sekvenser, i fx 1 weekend pr. måned samt et bestemt antal feriedage. Andre kan være i aflastning i et antal hverdage hver måned, mens andre igen har bevilget aflastning på den måde, at de kan få ophold i aflastningsfamilien akut, hvis der opstår situationer i familien, der udløser et behov. Denne form for aflastningspleje fordrer en stor fleksibilitet hos aflastningsfamilien.

Herudover skal aflastningsfamilierne indgå i et samarbejde med anbringelseskommunen, der udstikker de nærmere arbejdsopgaver med udgangspunkt i barnets eller den unges handleplan.

Deltagerforudsætninger

Deltagernes faglige og personlige forudsætninger vil være meget forskellige, men de fleste vil være uden en pædagogisk grunduddannelse. Nogle deltagere vil have praktisk erfaring med arbejdet som aflastningsfamilie, andre ikke.

Det må forventes, at det ofte kun vil være den ene part i familien, der deltager i uddannelsen.

Relevante uddannelser at kombinere med

Det kan være relevant at kombinere den aktuelle uddannelse med eksempelvis en eller flere af følgende uddannelse, afhængigt af konkrete behov.

- 45315 Anbragte børns udvikling, 2 dage
- 40736 Arbejdet med udsatte og sårbare børn og unge, 5 dage
- 40630 Børn og unge med adfærds- og kontaktforstyrrelser, 3 dage
- 40961 Børn og unge med psykisk syge/misbrugende forældre, 3 dage
- 45316 Arbejdet som familieplejer, 5 dage

2. Ideer til tilrettelæggelse

Uddannelsen bør relateres til deltagernes forudsætninger og erfaringer med området.

I undervisningen indgår teoretiske oplæg inden for de enkelte temaer. Uddannelsens varighed sætter begrænsninger for anvendelsen af gruppearbejde, men der bør skabes plads til at inddrage deltagernes erfaringer og rum for debat og refleksion. Refleksion kan foregå individuelt eller i grupper.

Deltagernes refleksion bør omfatte overvejelser om familiens ressourcer og kompetencer i forhold til arbejdet som aflastningsfamilie. I hele uddannelsen bør der desuden lægges vægt på beskrivelse og drøftelse af aflastningsfamiliens rolle i forhold til arbejdsopgaverne.

Der kan med fordel være én gennemgående underviser i hele forløbet. Dels er der en indbyrdes nær sammenhæng mellem de enkelte temaer, dels øger det muligheden for at gøre forløbet sammenhængende og procesorienteret uden alt for bratte overgange mellem temaerne. Af samme årsag er det ikke hensigtsmæssigt at gennemføre uddannelsen som splitkursus.

3. Temaer**Uddannelsen kan omfatte følgende temaer:**

Tema 1: Introduktion til uddannelsen (ca. ½ dag)

Tema 2: Omsorg for sårbare børn (ca. ½ dag)

Tema 3: Samarbejde med forældre og andre aktører (ca. ½ dag)

Tema 4: Relevant lovgivning (ca. ½ dag)

Tema 1: Introduktion til uddannelsen

Ved uddannelsens begyndelse præsenterer deltagerne sig selv og fortæller om eventuelle erfaringer med at være aflastningsfamilie; dette kan ske i plenum eller i mindre grupper.

Deltagerne får herefter mulighed for at fremkomme med forventninger til uddannelsen og udtrykke ønsker om inddragelse af forskellige konkrete punkter eller problemstillinger. Underviseren får herved et indtryk af deltageres forudsætninger og kan målrette undervisningen. Forventningerne kan oplistes på en planche, der hænges op i undervisningslokalet, så den er synlig i forløbet og desuden kan anvendes som checkliste i forbindelse med evaluering af uddannelsen.

Der bør lægges op til, at deltagerne undervejs i forløbet forholder sig til og reflekterer over familiens egne ressourcer i forhold til de temaer og emner, der bliver taget op i uddannelsen. Refleksionen kan foregå individuelt eller i mindre grupper, eventuelt parvis.

Eventuelt kan refleksionsmodellen (se pkt. 4) introduceres.

Tema 2: Omsorg for sårbare børn og unge

Følgende emner er relevante for temaet:

- Sårbare børn – hvem er de?
- Arbejdsopgaver
- Relationen til barnet/den unge

Man kan indlede temaet med at lave en brainstorm i plenum for at få eksempler på børn, der kan betegnes som ”sårbare”. Underviseren kan følge op ved at supplere og orientere om, hvilke arbejdsopgaver, der kan medfølge i bestemte kategorier. Dette vil give deltagerne en forståelse for spændvidden i de arbejdsopgaver, der kan følge med et job som aflastningsfamilie. Det kan også give mulighed for overvejelse over, hvilke problemstillinger hos børn eller unge, der stemmer bedst overens med aflastningsfamiliens ressourcer og kompetencer.

Underviseren kan give et kort oplæg om etablering af relationer til børn og unge. En egnet teoretisk tilgang er begrebet *anerkendende relationer* til den daglige

omgang og kommunikation med barnet eller den unge. Underviseren kan komme med konkrete eksempler og evt. en case, som kan bearbejdes i grupper. Det er vigtigt at videregive en forståelse for, at aflastningsfamilien på den ene side skal kunne indgå i og etablere relation til barnet eller den unge, på den anden side være opmærksom på den begrænsning, der ligger i, at man som aflastningsfamilie jo har en kort - om end ofte betydningsfuld - kontakt med barnet.

Tema 3: Samarbejde med forældre og andre aktører

Aflastningsfamilierne skal have forståelse for betydningen af at kunne etablere et respektfuldt samarbejde med barnets eller den unges forældre, eventuelt med personale fra barnets døgntilbud. Dette samarbejde baseres på formålene i barnets/den unges handleplan.

Relevante emner for temaet:

- Tilknytningsteori
- Barnets kultur og aflastningsfamiliens
- Kommunikation
- Egen rolle i samarbejdet

Selv om barnet eller den unge kun opholder sig i en aflastningsfamilie i kortere perioder ad gangen, vil der opstå situationer, hvor der opleves store forskelle mellem holdninger, værdier og kultur mellem barnet, dets forældre og aflastningsfamilien.

I dialog med deltagerne kan underviseren sætte fokus på mulige samarbejdspartnere udover barnets eller den unges familie.

Man kan give et kort oplæg om tilknytningsteori for at give en baggrund for forståelse af barnets problematik. Man kan fx supplere med en øvelse, hvor der sættes fokus på deltagerens egne tidlige tilknytningsforhold for at give en forståelse af begrebet tilknytning (se forslag til øvelse under punkt 4).

I forhold til kommunikation kan der gives et kort oplæg for at give deltagerne en basal viden om og forståelse for kommunikationens betydning. Eventuelt kan øvelsen "Aktiv lytning" anvendes (se punkt 4).

Igennem hele temaet lægges op til refleksion over deltagerens egen rolle i arbejdet. Eventuelt kan refleksionsmodellen anvendes (se punkt 4).

Tema 4: Relevant lovgivning

En aflastningsfamilie bør på et grundlæggende niveau kende de lovgivningsmæssige rammer for arbejdet med børn og unge med særlige behov. Regelsættet er enslydende, uanset om det drejer sig om børn med handicap eller børn, der har været udsat for omsorgssvigt.

Følgende emner er relevante for temaet:

- Servicelovens regler om undersøgelser af og foranstaltninger for børn og unge med særlige behov.
- Handleplaner
- Godkendelse og ansættelse af aflastningsfamilier
- Samarbejde med kommunale myndigheder
- Tavshedspligt
- Underretningspligt
- Hvor kan aflastningsfamilien hente støtte til løsning af opgaverne?

Deltagerne skal kunne indgå i samarbejde med barnets eller den unges anbringelseskommune. Derimod vil der kun i begrænset omfang blive tale om et mere udbygget tværfagligt samarbejde med andre offentlige myndigheder.

Lov og regler kan gennemgås ved, at underviseren giver mundtlige oplæg. Disse kan suppleres med fx en case, der kan bearbejdes i gruppearbejde og efterfølgende gøres til genstand for fælles drøftelse på holdet.

4. Opgaver og undervisningsmaterialer**Refleksionsmodel**

Refleksion betyder: overvejelse, betragtning, eftertanke

Beskriv det tema eller den problemstilling du vil reflektere over? Det kan med fordel være en konkret oplevelse, en fortælling, du har hørt fra en anden person, eller noget, du har hørt om i denne uddannelse.

Formålet med refleksionen er at udvikle din egen forståelse af et tema og nå frem til en større indsigt.

Du kan reflektere selv, men du vil ofte få flere nuancer frem ved at reflektere i samtale med en anden.

Spørgsmål til afklaring kan fx være:

- Hvad synes du er/var godt ved oplevelsen, fortællingen el.a.? Hvad var mindre godt?
- Hvilke værdier er på spil for mig? Er det åbenlyse eller skjulte værdier? Kan værdierne rangordnes? Kommer værdierne i konflikt med hinanden?
- Hvad vil en sådan oplevelse eller situation betyde for mig og min familie? Kan jeg acceptere det? Er der nogen i min familie, der ikke kan acceptere det?
- Mangler jeg viden for at kunne forstå situationen? Hvilken viden? Hvordan kan jeg skaffe den viden?
- Hvad er min holdning?

Aktiv lytning

Øvelsen skal foretages individuelt.

Overvej følgende:

- Ser du på den, du taler med?
- Lægger du det, du er i gang med, væk og holder op med at tænke på andre ting?
- Udelukker du ting, der virker forstyrrende, fx en radio, der spiller, en telefon, der ringer?
- Tænker du over, hvad der bliver sagt?
- Prøver du at finde ud af, hvorfor personen siger det, han eller hun siger?
- Lader du personen afslutte det, han eller hun er ved at sige?
- Undgår du at skifte emne?
- Prøver du at gentage det, du har hørt, for at være sikker på, at du har forstået det rigtigt?
- Lytter du opmærksomt til det, der siges, og de ord, der bruges?
- Lytter du, når du tror, du ved, hvad personen vil sige?
- Er du positivt indstillet over for det, den anden person siger?
- Vurderer du det, den anden siger?
- Tilbageholder du dine egne meninger?

- Lægger du mærke til de følelser, personen har for det, der siges?
- Undgår du at afbryde den, der taler, hvis du har en anden mening?
- Lytter du med lige så stort engagement til en person, du ikke bryder dig om?

Tæl op, om du har flest ja-eller nejsvar.

Du kan herefter opøve din evne til at lytte aktivt ved at være opmærksom på de spørgsmål, du har svaret nej til, dvs. ved at ændre din sædvanlige måde at reagere på.

(Pia Laursen & Lars Aagerup: Pædagogik – en basisbog for pædagogisk grunduddannelse, Munksgaard Danmark, 2004, side 68).

Øvelse til emnet *tilknytning*

Sæt jer sammen to og to.

Prøv at huske så langt tilbage, som I kan og fortæl på skift hinanden om følgende spørgsmål:

Hvordan var dine forældre familiemæssige situation, da du blev født?

Ved du noget om din mors graviditetsforløb?

Hvad vejede du? Var der komplikationer ved fødslen?

Hvem var din primære omsorgsperson i de første to leveår?

Kan du huske dine første oplevelser af tryghed?

Har du erindringer om din første oplevelse af adskillelse?

(Inspiration fra kursus om tilknytningsproblemer med Niels Peter Rygaard 2009)

5. Litteraturliste mv.

Love og vejledninger til love

Lov om social service (seneste udgave): www.retsinformation.dk

Jappe, Leif: *Børn- og Ungehåndbogen*, (seneste udgave) Frydenlund

Vejledning om særlig støtte til børn, unge og familier, Socialministeriet 2006

Bøger

Bowlby; John: *En sikker base*”, Det lille Forlag, 1992

Dall, Ole; Løw, Ole; Petersen, Vibeke: *Kommunikation og samarbejde i professionelle rammer*, Alinea, 2004

Draiby, Puk: *Når familien er et job*, Dafolo, 2002

Gulstad, Lasse: *Egne børn – en bog om biologiske børn i familier med plejebørn*, Frydenlund, 2008

Hertz, Berit (red); Iversen, Frank (red): *Mere anerkendelse i børnehøjde*, Psykologisk Forlag, 2007

Lynge, Bente: *Anerkendende pædagogik*, Psykologisk Forlag, 2007

Rygård, Niels Peter: *Børn og unge med tilknytningsproblemer og tilknytningsforstyrrelse – en håndbog i udvikling af det daglige arbejde*. Forfatterforlaget, 2010

TABUKA: *Tidligere børns bud på kvalitet i anbringelsen*, Forlaget Børn og Unge, 2005

Wegler, Bibbi; Warming, Hanne: *”Barnet mellem to familier”*, Familieplejen Danmark, 1996 www.famdk.dk

Børnesagens Fællesråd: *Forældreinddragelse – til barnets bedste/Rør ikke ved min datters hestehale*, www.boernesagen.dk

Tidsskrift

0-14, nr. 2, 2007, tema: *Anerkendende pædagogik*, Dansk Pædagogisk Forum

Hjemmesider

www.sl.dk (Socialpædagogernes Landsforbund)

www.famdk.dk (Familieplejen Danmark)

www.servicestyrelsen.dk

www.boernesagen.dk

www.kabuprojekt.dk (Socialministeriets kvalitetsprojekt)

www.tabauka.dk (Landsforeningen for nuværende og tidligere anbragte)